

10. *Стернин И. А.* Может ли лингвист моделировать структуру концепта? // И.А.Стернин // Когнитивная семантика: Материалы Второй Международной школы –семинара по когнитивной лингвистике: Выпуск 2. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2000. – С. 13-17.

Стаття надійшла до редакції 21.10.13

Милик О.В., препод,
Львовский медицинский университет имени Даниила Галицкого

VALIDUS КАК КАТЕГОРИЯ ДРЕВНЕРИМСКОГО ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРА

Статья посвящена рассмотрению номена validus как составляющей ментального и вербального лексикона римлян. Анализируются смысловая, коннотативная и метафорическая характеристики лексемы в лингвокультурологическом и концептологическом аспектах.

Ключевые слова: лингвокультурология, концепт, концептуальная метафора, латинский язык, validus.

Milyk O.V., Lecturer,
Danylo Halytsky Lviv National Medical University

VALIDUS AS A CATEGORY OF ANCIENT ROMAN LINGUOCULTURAL SPACE

The article is devoted to the contemplation of nomen validus as a component of mental and verbal lexicon of Romans. Semantic, connotative and metaphorical characteristics of the lexeme in linguocultural and conceptological aspects are analyzed.

Keywords: linguoculturology, concept, conceptual metaphor, Latin, validus.

УДК 81'25

Михайленко О.О., к.філол.н., доц.,
Білоцерківський національний аграрний університет

ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

У статті простежено взаємозалежність між специфікою перекладу та функціональним стилем тексту оригіналу, зокрема від його лінгвостилістичних ознак, що зумовлюють вибір стратегії та

методики перекладу. Ілюстрацією релевантних для перекладу рис оригіналу є тексти науково-технічного функціонального стилю.

Ключові слова: *специфіка перекладу, функціональний стиль, релевантні для перекладу ознаки тексту оригіналу, наукові й технічні тексти.*

Специфіка тексту як об'єкта перекладу залежить, перш за все, від його комунікативного завдання, а також від функціональної, змістової та структурної характеристик, зумовлених належністю до певного жанру та стилю. Визначення комунікативної жанрово-стилістичної специфіки твору важливе для перекладача, бо він повинен забезпечити ідентичність впливу на читача текстів оригіналу та перекладу.

Коли перекладач починає переклад, він через мову тексту повинен з'ясувати для себе дві глобальні речі – у якому мовленнєвому жанрі виконаний текст та в якому функціональному стилі цей текст існує. Специфіку мови та тексту, усі оцінно-сміслові відтінки тексту визначає не фактуальний зміст, а мовленнєвий жанр та функціональний стиль. Велика перекладацька проблема – проникнути у це “нутро”, що визначає внутрішню та зовнішню форму тексту [3, с. 3].

Отже, метою цієї статті є висвітлення важливості встановлення перекладачем функціонально-стилістичної приналежності тексту оригіналу та виявлення його лінгвостилістичних ознак, що зумовлюють вибір стратегії та методики перекладу. Ілюстрацією таких релевантних для перекладу рис у дослідженні є тексти, що належать до науково-технічного функціонального стилю.

Сьогодні мова науки і техніки через зростання її соціокультурної значущості стає одним із самостійних об'єктів лінгвістичного та перекладознавчого вивчення. Однак у сучасному перекладознавстві переважають наукові дослідження з перекладу текстів інших функціональних стилів, зокрема художніх. Варто було б приділити більше уваги аналізу науково-технічного тексту як сукупності різних текстів цієї галузі знань. Актуальним є також порівняльне вивчення специфіки перекладу текстів різних функціональних стилів з огляду на особливості методики перекладу, яка може мати як спільні, так і відмінні риси в кожному з них.

На важливості знання перекладачем жанрово-стилістичної специфіки текстів наголошував іще класик перекладознавства В.С. Виноградов, зазначаючи, що перекладачеві важливо знати, який тип тексту йому належить перекладати, адже тип тексту

зумовлює підхід та вимоги до перекладу, впливає на вибір прийомів перекладу та визначає ступінь еквівалентності перекладу оригіналові [4, с. 14]. Отже, важливість жанрово-стилістичної компетенції перекладача не підлягає сумніву.

Як відомо, жанрово-стилістичні види перекладу мають свої закономірності, що вивчаються у межах спеціальних перекладознавчих теорій.

На думку Т.А. Казакової, щоб розкриття специфіки окремого виду перекладу передбачає вивчення трьох факторів. По-перше, сама по собі належність оригіналу до певного функціонального стилю може впливати на характер процесу перекладу та вимагати від перекладача застосування особливих методів та прийомів. По-друге, орієнтація на такий оригінал може зумовлювати стилістичні характеристики тексту перекладу, а отже, і необхідність вибору таких мовних засобів, що характеризують аналогічний функціональний стиль вже у мові перекладу. Та, нарешті, у результаті взаємодії цих двох факторів можуть виявлятися власне перекладацькі особливості, пов'язані й із загальними рисами та відмінностями між мовними ознаками аналогічних функціональних стилів мов оригіналу та перекладу, і з особливими умовами та завданнями перекладацького процесу [5, с. 115].

Таким чином, диференціація текстів, пов'язана з їхнім розподілом на функціональні стилі, має велике значення для теорії та практики перекладу.

Доцільно звернутися до визначення самого поняття “функціональний стиль”. Так, І.В. Арнольд вважає функціональні стилі підсистемами мови, кожна з яких має свої специфічні особливості в лексиці, фразеології, синтаксисі, а іноді й у фонетиці. Виникнення та існування функціональних стилів визначається специфікою умов спілкування у різних сферах людської діяльності [2, с. 264]. На думку І.В. Арнольд, назва “функціональний стиль” дуже вдала, тому що специфіка кожного стилю зумовлена особливостями функцій мови у певній сфері спілкування.

Спираючись на це визначення, проф. Л.Л. Нелюбін конкретизує поняття функціонального стилю з позицій перекладознавства, зазначаючи, що, залежно від мети комунікації та сфери спілкування, у практиці перекладу виділяють п'ять стилів: стиль офіційного спілкування, стиль науки і техніки, стиль публіцистики та преси, стиль повсякденного спілкування та стиль художньої літератури. Кожен із цих стилів характеризується певними

особливостями на усіх рівнях: фонетичному, лексико-фразеологічному та граматичному. Зазначені стилі поділяються на підстили, усередині яких виокремлюються часткові мовні мікросистеми (підмови) [7, с. 245].

Цікавою є думка російських дослідників М.П. Брандес та В.І. Провоторова, які розглядають функціональні стилі як цілісні функціональні системи, типи інформаційно-стилістичного простору [3, с. 15].

На важливості знання перекладачем основ функціональної стилістики наголошують і українські перекладознавці, зазначаючи, що перекладацькі труднощі починаються із належності оригіналу до функціонального стилю (соціально-професійного субмовлення), лексичний склад і конотативні особливості якого в їх найновітніших проявах ще не відображені у словниках, бо потрапляють туди лише тоді, коли стають традиційними і тому перекладачеві вже майже непотрібними. Через це він завжди повинен спиратись на власний досвід, професійну інтуїцію та консультації із фахівцями [6, с. 375]. Далі автори пропонують класифікувати всі висловлювання насамперед за пануванням в них однієї з головних функцій мови. Більш ретельна класифікація (виділення в кожному соціально-професійному субмовленні жанрів та піджанрів) значної ролі для перекладознавства не відіграє, бо труднощі йому роблять саме функціональні стилі, а не їх гібриди та підстили. Такі труднощі настільки складні й вагомі, що є сенс виділяти окремі типи функціонально-стильового перекладу: науково-технічний, офіційно-діловий, публіцистичний, художній, побутовий.

Таким чином, визначення належності оригіналу до певного функціонального стилю є найпершим і надзвичайно важливим етапом перекладацького аналізу тексту, від якого здебільшого залежить вибір стратегії перекладу й методів та прийомів, необхідних для її втілення. Розкрити специфіку функціонального стилю означає виявити, які саме мовні засоби організують сукупність текстів, що утворюють певний функціональний стиль. Саме набір мовних засобів тексту оригіналу має значення для перекладу. Проілюструємо релевантні для перекладу риси тексту оригіналу на прикладі наукових та технічних текстів, що складають науково-технічний функціональний стиль.

За словами М.П. Брандес та В.І. Провоторова, науково-технічний функціональний стиль є інформаційним простором функціонування науково-технічних текстів, це глобальне

інформаційно-функціональне поле, в якому діють численні науково-технічні жанри [3, с. 59]. За своєю комунікативною сутністю цей стиль близький до офіційно-ділового в смислі його імперсональності тобто цей стиль орієнтований на групового, а не індивідуального адресата. Його адресанти також, як правило, анонімні, отже позбавлені суб'єктивної емоційності. Загальний зміст функції науково-технічного стилю можна визначити як пояснення в широкому смислі цього слова, що зумовлює основні ознаки цього стилю – об'єктивність, логічність, доступність та узагальненість.

Основою мовного оформлення науково-технічних текстів є стандартизованість. До синтаксичних особливостей слід віднести синтаксичну повноту оформлення висловлювання, наявність аналітичних конструкцій, часте вживання клішованих структур, переважно іменний характер морфологічних компонентів речення, розгорнуту систему зв'язувальних елементів (сполучників, сполучних слів тощо) і т.д. [3, с. 60]. Для науково-технічної прози характерне використання складних синтагм (словосполучень), серед яких переважають синтагматичні зв'язки з підрядними відношеннями. Складність синтаксичних конструкцій у науково-технічних текстах пов'язана із багатоступеневим послідовним підпорядкуванням із великою кількістю засобів зв'язку між реченнями. Ці зв'язки мають лінійний характер, що відповідає послідовності наукового викладу, коли кожне наступне речення розвиває попереднє.

Для лексичного оформлення текстів науково-технічного стилю характерна перш за все насиченість термінами усіх типів, що пояснюється специфікою самих термінів, їхньою принциповою однозначністю, точністю, економічністю, стилістичною нейтральністю, великою інформаційною насиченістю порівняно із загальноживаними словами. Термінологія розділяється на дві нерівні частини: спеціальну термінологію, з великою кількістю підрозділів, обмежену певними сферами спілкування, та загальноживану термінологію, відому практично усім носіям мови. Специфіку лексичного оформлення текстів науково-технічної літератури складають також аббревіатури, особливо в довідковому апараті статей та книг [3, с.60].

Науковий виклад розрахований на логічне, а не на емоційне сприйняття, тому науково-технічний стиль у виборі мовних засобів тяжіє до засобів, позбавлених емоційного навантаження та

експресивних барв. Однак наука і техніка – це не тільки логіка, але й також джерело складних емоцій, що мотивує використання образної лексики та експресивних конструкцій. Це зумовлене значною мірою галуззю знань, мовленнєвим жанром, а також авторською індивідуальністю. У зв'язку із включенням результатів наукових досліджень до загального руслу культурного розвитку, наукової пропаганди та практики виникає потреба перекладності мови науки на природну мову з метою популяризації та полегшення розуміння. Звідси і поява образної лексики, порівнянь, аналогій, конструкцій експресивного синтаксису: повторів, паралелізмів, цитат, невластивої прямої та непрямої мови [3, с.60].

Перелік типових лінгвістичних рис науково-технічних текстів, наведений відомими лінгвістами М.П. Брандес та В.І. Повоторовим, конкретизується характеристикою наукових та науково-технічних текстів, наведених І.С. Алексеєвою в межах її транслатологічної класифікації текстів.

Одними із базових понять для транслатологічної класифікації текстів дослідниця вважає комунікативне завдання та вид інформації, що передається текстом [1, с. 267]. Визначальним серед релевантних для перекладу типологічних ознак тексту може бути вид домінуючої інформації. Так, через домінуючу когнітивної інформації, як окремий транслатологічний тип тексту дослідниця виділяє наукові та науково-технічні тексти. За І.С. Алексеєвою, мовні засоби оформлення когнітивної інформації знаходяться у строгих конвенційних рамках. Наведемо основні з них.

1. Мовні засоби, що підвищують рівень щільності когнітивної інформації: лексичні засоби (скорочення, загальномовні та спеціальні термінологічні), графічні засоби (дужки, двокрапки) та синтаксичні засоби (дієприкметникові звороти, що є компресивними синонімами до підрядних означальних речень). Будь-який текст цього типу відрізняється від інших потужним арсеналом допоміжних знакових систем (від умовних позначень x , y , z та формул у науковому тексті до схем і креслень у технічному тексті), що також є найбільш компресивним способом вербального вираження інформації.

2. Терміни, сукупність яких у науковому тексті є саморегульовальним лексичним апаратом, що спеціалізується на передачі когнітивної інформації. Терміни однозначні, позбавлені емоційності та незалежні від контексту.

3. Нейтральний лексичний фон решти лексики – лексики загальнонаукового опису. Вона представляє писемну літературну норму мови та має розвинену синонімію, причому синоніми, як правило, стилістично рівноправні (наприклад, *важливий* = *суттєвий* = *значущий*; *вивчати* = *досліджувати* = *аналізувати* і т.д.).

4. Мовні засоби, що забезпечують об'єктивність подання когнітивної інформації: різноманітні засоби вираження пасивності у відношенні до формального підмета, неособова семантика підмета.

5. Перевага теперішнього часу дієслова, використання якого дає можливість представити інформацію як абсолютно об'єктивну, таку, що знаходиться поза часом (атемпоральний характер тексту).

6. Мовні засоби, що підкреслюють високий рівень абстрактності викладу: значна кількість складних слів, побудованих за словотвірними моделями з абстрактним значенням; чітка номінативність тексту (перевага іменників; вираження дії через віддієслівний іменник із десемантизованим дієсловом, наприклад, “здійснює вплив на об'єкт”).

Уже саме перерахування засобів оформлення когнітивної інформації в науковому тексті засвідчує, що система цих засобів фактично блокує емоційну інформацію, часточки якої представлені у стертому, максимально формалізованому, конвенційно закріпленому вигляді засобів модальності наукової дискусії. Ці засоби для кожної мови свої, наприклад, для української це модальні слова та словосполучення певної семантики (“вірогідно”, “нам видається” і т.д.), а також лексичні підсилювачі, що належать до шару літературної норми мови (“неодмінно”, “жодним чином” і т.д.). Незначну частку складають такі синтаксичні засоби емоційності наукової дискусії, як риторичні запитання та окличні речення [1, с. 268].

Абсолютна перевага когнітивної інформації в науковому тексті визначає логічність його побудови, яка досягається завдяки використанню спеціальних засобів когезії, що забезпечують зв'язність тексту. У науковому тексті кількість таких засобів дуже велика, навіть дещо надмірна – це одна із домінуючих ознак наукового тексту. Логічність викладу забезпечена також високим рівнем складності та максимальною серед писемних текстів різноманітністю синтаксичних структур.

Міра перекладності наукового тексту може бути різною. Якщо перекладу зазнавав писемний науковий текст, то вона може бути повною, оскільки усі перераховані мовні засоби оформлення такого тексту знайдуть у перекладі на будь-яку мову повні відповідники.

При цьому будуть переважати однозначні еквіваленти, за допомогою яких перекладаються терміни; решта лексики передається за допомогою варіантних відповідників з рівноправною варіативністю. Варіантні відповідники знайдуться і для всіх вищезазначених граматичних та текстових мовних засобів [1, с. 269].

Якщо ж у науковому тексті зустрічаються такі неперекладні компоненти, як реалії-міри, екзотизми, власні назви, а прийом міжмовної транскрипції недостатньо розкриває їхній смисл, тоді застосовується описовий переклад, що веде до розширення тексту, але не змінює його типологічних ознак. Тією ж мірою перекладності буде характеризуватися і науковий текст із будь-якої передової галузі знань, що швидко розвивається. І коли в термінологічній системі мови перекладу відсутні відповідні терміни, їх доводиться представляти у перекладі описово.

Науковий текст також може бути усним, і тоді в перекладі не виключена неповнота передачі вихідного тексту, ступінь якої не залежить від типологічних ознак тексту та пов'язаний лише з мірою професійної компетентності перекладача.

Таким чином, важливим висновком для перекладача-практика є те, що у перекладі наукового та технічного тексту домінантами перекладу, що зумовлюють інваріантність тексту, тобто його відповідність оригіналу, є усі засоби забезпечення об'єктивності, логічності та компактності викладу. Основною одиницею перекладу тут є слово, а для перекладу деяких складних слів – морфема. Найпоширеніший вид відповідників – однозначний еквівалент, на другому місці – варіантний відповідник із рівноправною варіативністю. Важливим є знання перекладачем специфічних для текстів науково-технічного функціонального стилю методів та прийомів перекладу та вміння ними користуватися, особливо за відсутності прямих відповідників лексичних та граматичних одиниць у мові перекладу.

СПИСК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Алексеева И.С.* Введение в переводоведение / И.С. Алексеева. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2008. – 368 с.
2. *Арнольд И.В.* Стилистика. Современный английский язык / И.В. Арнольд. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 384 с.
3. *Брандес М.П., Провоторов В.И.* Предпереводческий анализ текста (для институтов и факультетов иностранных языков) / М.П. Брандес, В.И. Провоторов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 224 с.

4. *Виноградов В.С.* Введение в переводоведение. Общие и лексические вопросы / В.С. Виноградов. – М.: ИОСО РАО, 2001. – 314 с.
5. *Казакова Т.А.* Теория перевода (лингвистические аспекты) / Т.А. Казакова. – СПб.: Союз, 2000. – 296 с.
6. *Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д.* Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – К.: Київський університет, 2008. – 543 с.
7. *Нелюбин Л.Л.* Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 17.10.13.

Михайленко Е.А., канд. філол. н., доц.,
Белоцерковський нац. агр. ун-т

ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛИСТИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА ПЕРЕВОДА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

В статье показана зависимость специфики перевода от функционального стиля текста оригинала, в частности от его лингвостилистических признаков, определяющих выбор стратегии и методики перевода. Иллюстрацией релевантных для перевода черт оригинала являются тексты научно-технического функционального стиля.

***Ключевые слова:** специфика перевода, функциональный стиль, релевантные для перевода признаки текста оригинала, научные и технические тексты.*

Mykhailenko O.O., Cand.Phil.Sci, Associate Professor,
Bila Tserkva National Agrarian University

TRANSLATION-RELEVANT FUNCTIONAL AND STYLISTIC FEATURES OF THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXT

The article highlights the dependence of translation specific features on the functional style the original text belongs to, in particular on its linguistic and stylistic characteristics which determine the choice of translation strategy and methods. Translation-relevant features of the original text are demonstrated here in terms of scientific and technical texts.

Keywords: translation specific features, functional style, translation-relevant features of the original text, scientific and technical texts.

УДК 81'42

Михальская О. В., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

РАЗГРАНИЧЕНИЕ КРЕОЛИЗОВАННЫХ И ПОЛИКОДОВЫХ ТЕКСТОВ (ПРОБЛЕМЫ ТАКСОНОМИИ)

В статье рассмотрены основные вопросы, связанные с проблемой выделения креолизированных и поликодовых текстов как образований, состоящих из знаков негомогенной природы. Проанализированы существующие подходы к определению названных видов текста и предложена самостоятельно разработанная классификация, способствующая их более четкому разграничению.

Ключевые слова: визуализация, текст, креолизированный текст, поликодовый текст, кинестетический текст.

Экспансионизм современной науки обусловил вовлечение в лингвистическую парадигму круга вопросов, связанных с изучением многообразия связей языка с другими семиотическими системами. В частности, актуальным представляется анализ соотношения вербальной и визуальной информации в пределах целостного текста. Так, А. А. Бернацкая утверждает, что «этот синтезирующий виток в диалектической спирали истории науки о языке был предопределенно неизбежен. Он связан с обращением лингвистики к проблеме коммуникации в полном объеме, что и предполагает синтез языковых средств общения с неязыковыми, исследование их организации в едином процессе и тексте как его результате» [Бернацкая 2000: 105]. Усиленное внимание именно к феномену визуальности возникло, по-видимому, в связи с развитием современной коммуникации, которая характеризуется широким спектром средств и способов передачи информации. Неудивительно, что визуальный код «все шире становится элементом текстообразования. Уровень интегрированности всех изобразительных средств, равно как и других знаковых образований, в единое текстуальное пространство печатных и